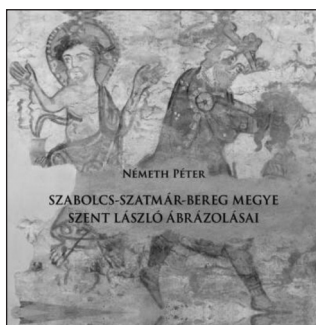

Szent László nyomában

Az ünnep szükségképpen kapcsolatot teremt a múlttal és a jövővel – hívja fel a figyelmet Nyíri Tamás *Homo festivus* című írásában. Az emlékek mint ünnepsorozatok, arra ösztönöznek bennünket, hogy történelmünk jeles alakjait, eseményeit különböző módon és formában, más-más aspektusból közelítve mind jobban megismerhessük, majd különleges, ünnepi alkalmakat teremtve, ezeket az ismereteket közkinccsé tehesük, hogy ezáltal részeivé váljon az utódainknak átörökíteni szándékozott történelmi tudatunknak.

2017-ben Szent László lovagkirályra irányult a figyelem. Az I. Béla második fiaként Lengyelországban született László belviszályokkal terhes időszakban ült trónra 1077-ben és uralkodott 1095-ig. Szigorú törvényekkel kellett megszilárdítania a belső rendet és közben védeni királyságát a kunoktól, besenyőktől. A neki szentelt emlékévkben számos egyházi és világi rendezvény, ünnepség, tudományos konferencia, valós és virtuális kiállítás, vetélkedő, emlékút, zárandoklat, tábor, találkozó foglalkozott személyiségével, politikájával, valamint kiépült a Szent László-örökség út. Filmek, festmények készültek róla, szobrot avattak, emlékbélyeget adtak ki, érdekes és szép könyvek jelentek meg: összegyűjtötték

a lovagkirállyal kapcsolatos legendákat, meséket, énekeket, sőt kaland- és ifjúsági regény is íródott. Az emlékévk adott ösztönzést arra is, hogy restaurálják, konzerválják a Szent Lászlót ábrázoló műalkotásokat, freskókat és különböző

módon – tanulmányutakkal, célzott bemutatókkal és kiadványokkal – ráirányítsák a figyelmet ezekre a sokszor rejtve maradó kincsekre. 2018-ban jelent meg a *Szent László király, Erdély védőszentje* című kötet Hegedűs Enikő, a Gyulaférvári Római Katolikus Főegyházmegegyházmegye művészettörténésének szerkesztésében. A különböző felekezetek templomaiban található Szent László falképbábrázolások fotói mellett a korról nyerhető ismereteket levéltárosok, művészettörténészek tanulmányai teszik teljessé. 2020-ban a kisvárdai Rétközi Múzeum Baráti Köre Egyesület kiadványának örülhettünk, amely a megyénkbeli lokálpatriótáknak, a korszak, a művészet és a történelem iránt érdeklődőknek egyaránt megérinti a lelkét.

Németh Péter címzetes múzeumigazgató, régész *Szent László ábrázolások Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében* c. illusztris kötete ugyanis mindannyiunkhoz szól. Forrásokra alapozva, tudományos igényességgel, ugyanakkor közérthető módon, röviden, a fogalmakat szükségszerűen ma

gyarázva kalauzolja az olvasót a múlt különböző századaiban. Olyan tudnivalókra irányítja rá a figyelmet, amelyek érdekes színfoltjai lehetnek több település helytörténetének és fontos elemei saját kulturális tájékozottságunknak.

Megyénkben két olyan hely is van, ahol László király bizonyítottan megfordult. Az első Szabolcs, az Árpád-kori megye székhelye volt, ahol az 1092-ben tartott zsinaton az egyház belső reformjával kapcsolatos, nagy jelentőségű törvényeket hoztak. Ez az ismeret remélhetőleg már a megyei emlékezetkultúra részévé vált. A másik Kisvárdra, a kunok feletti győzelem színhelye. A csata nemcsak a régi krónikákban, a szépirodalomban – így a kötetet nyitó Tompa Mihály *Szent László királyról* c. versében – őrződött meg, hanem a helyiek emlékezetében is. A Csaba mezőhöz fűződő legendán túl már a XV. században Szent Lászlóról neveztek el a főutcát. Két kisvárdai család legendájában is fennmaradt, hogy Edök és Juhar nevű ősük László király megjutalmazott vitéze volt. Györgyeni Ignác plébános 1872-ben írt várostörténetében pedig azt jegyezte fel, hogy a katolikus templom szentélyének falára felírták, hogy Szent László király építtette. A felirat ma már nem látható, sorsának kiderítése a jövő kutatóira vár, mint ahogy annak a forráskútnak a feltárása is, amely a szent király nevét viselte, és még a múlt század közepén Kiss Lajos múzeumigazgató földrajzi név és Luby Margit néprajzi gyűjtésében felbukkant. A nevezetes vízfakasztás – a Szent László hegyeként a Savajóskában említett bucka – talán Németh Péter könyvének olvasásakor felkelti a helytörténészek, értékőrzők figyelmét éppen úgy, mint az Asszonyhegyen álló romladozó kápolna.

Ha Szent László lábnyoma nem is fedezhető fel más településeken, de emlékezete több helyre is elért. Ecseden a Bátoriak vára akkor kapott kiemelt szerepet a XVI. században a László-kultuszban, amikor a király sírját 1566-ban Váradon feldúlták, és csontjait és fél koronáját Bátori Andrásához menekítették. A koronával kapcsolatban Németh Péter (az olvasó gondolatát kitalálva) teszi fel a kérdést, hogy vajon mi lett vele, miután Prágába került. Remélhetőleg azok a szakemberek is olvassák majd a könyvet, akik ismerik a választ, és ezzel kapcsolatban is megtudhatunk majd tőlük néhány érdekességet. Az ecsedi Bátori kincstárban őrizték még a lovagkirályhoz kötött sisakot, de ez is csak a munkácsi várba kerüléséig követhető nyomon. A nyírbátori egyház Szent Lászlót is ábrázoló díszes miseruhájának menedéke szintén az ecsedi vár lett, innen azonban elvitték 1617-ben Kassára, ahol egy épülettűzben feltehetően megsemmisült.

A László-emlékek között vannak képi ábrázolások is. Gondoltuk volna, hogy ezek közül az egyiket, amelyik a királyt Szög nevű lován ülve ábrázolja és Thuróczy János krónikájában a kerlési ütközet leírását illusztrálja, az 1400-as évek végén az ajakiak közül akár többen is láthatták. A feltételezésnek az ad alapot, hogy az akkori ajaki pap hagyatékában lévő öt könyv közül az egyik éppen a krónika volt, amit bizonyára megmutatott híveinek is.

Nyírbéltek neve is egy lovagkirály-legendán alapul, miszerint László egyik vitéze egy tők belsejébe öntött borral kínálta a szomjazó királyt. Cselekedetéért kapta a falut, amit Bélteknek nevezett el. Határnevei között is található egy különböző magyarzatokkal megőrzött László-verés dűlő.

Bár a bökönyiek és geszterédek a XIX. században semmit nem tudtak arról, hogy László király ott győzte volna le a kunokat és a besenyőket – persze ez nem csoda, hiszen a falvak elnéptelenedését követően más vidékekről érkeztek az akkor ott élők –, de Jósa Andrásban és több, múlt iránt érdeklődő nagykállói értelmiségiben felvetődött a kérdés, hogy a két település közti kunhalmokban az 1085. évi csata halottai fekszenek-e. Ha az ásatás nem is igazolta a feltevésüket, „mégis Szent László magyarjainak keresése indította el a Szabolcsvármegyei Múzeum (a mai Jósa András Múzeum elődje) létrejöttét” – hívja fel a figyelmet a történelmi tényre Németh Péter.

A megye más településein is felbukkan az 1192-ben szentté avatott László neve, akinek a tiszteletére az egykori Szabolcsban három helyen: Nyírlövőn, Földesen és Eszenyben is szenteltek templomot az 1332-es pápai tizedjegyzék és a későbbi oklevelek tanúsága szerint. A katolikus egyház ápolva a szent király emlékét a XIX. században további templomokat, kápolnákat dedikált Szent Lászlónak Kékcsén és Nyírcsaholyban, a XX. században pedig Szabolcson, Tiszanagyfaluban, Borbányán és Nyírderzsen. A kisvárdai katolikus gimnáziumot és kápolnáját, valamint a rétközberencsi iskolakápolnát is a lovagkirály emlékére szentelték fel.

Lászlót azonban – ha nyitott szemmel és kellőképpen felvértezett tudással járunk szerte a megyében – láthatjuk még freskókon, sőt több helyen szobrok, köztéri alkotások is megidézik alakját. A könyv adattárában ezekről kaphatunk részletes leírást és gyönyörű fotókat a települések alfabetikus rendjében. Érdeemes a kötetet magunkhoz véve elindulni a megyebeli Szent Lászlót kereső útra, amelynek so-

rán főként római katolikus templomokban vagy kápolnáknak találunk a szent királyról ábrázolást, kivéve Laskodon és Szabolcsban, ahol református, illetve Nyírkátán, ahol görögkatolikus templomban is megfestették. Szabolcsban a Mudrány kúria nagy termének falát díszítő történelmi nagyjaink között is felfedezhető egy Lászlót szokatlan módon ábrázoló kép. Kisvárdán hosszabban kell időznünk, mivel egyrészt kutatási módszerekbe avatja be az olvasót Németh Péter könyve – ezt a helyszínen izgalmas igazán nyomon követni –, másrészt nemcsak a római katolikus templomban, hanem a várban, sőt a gimnáziumban több helyen, de a főutcán is találkozhatunk különböző Szent László-ábrázolással (festmény, dombormű, szobor).

Szoborból is van néhány: az ajaki és a nyírbátori fából faragott egész alakos, színes, valamint a szabolcsi hófehér gipszszobor mellett kiemelt figyelmet (és helyreállítást is!) igényel az aranyosapáti templomban lévő, mészkőből faragott, vagy a nyírkarászi 1860-ban készült, amelyeket az idő már igencsak megviselt. Szabolcson a református templom bejáratánál álló, Varga Imre által 1992-ben készített portrészobor a királynak és a zsinatnak is emléket állít.

A Szent László ábrázolások közül a nyírcsaholyi főoltárkép XIX. századi, míg a nyírderzsi kápolna üvegmozaikján már modern megközelítésben láthatjuk a szent királyt. A bizánci stílusú, görögkatolikus templomokban ritkaságszámba menő szentábrázolások egyike Nyírkátán Puskás László alkotása, amely 1974-ben készült.

Az ábrázolások közül külön fűzést alkotnak a Lászlóhoz kötődő legendákat vagy kegyes cselekedeteket ábrázoló

alkotások. A laskodi templom XIII. század körüli freskójának maradványai több képben örökítik meg a László-legendát. Napkoron – bár a főoltárról már hiányoznak a szent királyok, köztük László szobra – a XV. századi falképen a restaurálás eredményének köszönhetően még felfedezhető László alakja. A XV. századi baktai restaurált freskón a gyermek Jézus égi koronát helyez a jellegzetes attribútumát, a csatabárdot kezében tartó László fejére. A kékcsei XX. század elején készült olaj oltárképen László felajánlja kardját Szűz Máriának és a gyermek Jézusnak. A vízfakasztás legendája ihlette meg Takács István mezőkövesdi festőművészt, oltárképei a kisvárdai és a tiszánagyfalui templomot díszítik. Az utóbbi helyen látható még az egri Bagi István által Szent László hermája alapján készített színes mozaik-kő mellkép is.

A megyei Szent László-út utolsó állomása lehet a nyíregyházi római katolikus templom, ahol két helyen fedezhetjük fel a lovagkirályt: a nyugati főbejárat timpanonjában lévő festett reliefen, mint Szűz Mária és a gyermek Jézus előtt térdeplőt, illetve a főoltár oromzata alatti fülkében a magyar szentek között áll kezében kardot és országalmát tartva.

Németh Péter a valós felfedezőúthoz, vagy a könyv segítségével tervezhető virtuális kalandozáshoz gazdag szakirodalmat is kínál. Hálásak lehetünk neki a gyűjtés közkinccsé tételéért, hiszen ezeknek a szórt adatoknak a rendszerezéséhez olyan hatalmas forrásismeret szükséges, amivel csak kevesen rendelkeznek. A könyv gondos szerkesztője, Vofkori Má-

ria, a kisvárdai Rétközi Múzeum igazgatója utószavában így fogalmazza meg az EFOP múzeumpedagógiai jellegű pályázatuk keretében készült kötet célját: „ne múlják el nyomtalanul a foglalkozások, tanulmányi kirándulások nyújtotta tudás, hogy az valamilyen formában fenn tartható legyen, már a pályázat írásakor úgy döntöttünk, hogy készítünk egy könyvet a megyében található köztéri Szent László ábrázolásokról, egyfajta hiánypótló adattárat, amelyet gyerekek és felnőttek, diákok és pedagógusok egyaránt haszonnal forgathatnak.”

Reméljük, hogy majd valóban szívesen olvassák, haszonnal forgatják, veszik elő a tananyag tanulásakor-tanításakor tanárok és diákok, szülők és nagyszülők. Mindenesetre Tímár Tamás borítóterve már ránézésre is felkelti az érdeklődést, Németh Péter írásának stílusa biztosítja az élménytelit olvasást, Mudrák Attila gyönyörű fotói pedig gyakori lapozgatásra, és a képeken látottak élőben való megtekintésére sarkallják mindazokat, akik kézbe veszik a Kapitális nyomda által a megszokott magas színvonalon előállított, nem hagyományos formájú, barátságos kötetet, amit szeretettel ajánlunk mindenkinek könyvespolcra és ajándékba is.

NÉMETH PÉTER: Szent László ábrázolások Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Utószóval ellátta és szerkesztette Vofkori Mária. Kisvárdai, 2020. Rétközi Múzeum Baráti Köre Egyesület, 76 p.

KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA